

ПРИСВОЈНИ ПРИДЈЕВ ИЛИ ПРИСВОЈНИ ГЕНИТИВ*

Једно од отворених граматичких питања нашег језика јесте и питање могућег разграничења и употребе облика присвојног генитива и одговарајућих придјевских форми грађених суфиксима *-ов, -ев, -ин* изведених од неких двосложних мушких имена, нарочито кад се у одређеној синтагми појављује очево име. Тај проблем је двоструко отворен када се пишу имена у јавним документима (лична карта, разна увјерења, потврде, школска документација и сл.) у којима је у одговарајућем формулару фиксирано име родитеља, углавном очево, по принципу презиме, име, име родитеља.

Први проблем је да ли у оваквом случају употријебити присвојни придјев или присвојни генитив (нпр. Јанковић Јанко, син Милов/ин; Јанковић Јанко, син Мила/е). Да напоменемо да се у пракси углавном у овим случајевима употребљава присвојни генитив, мада би према препорукама о употреби присвојног придјева и присвојног генитива било логично да се у овим случајевима употребљава присвојни придјев. А о употреби присвојног придјева и присвојног генитива у граматичкој литератури говори се углавном на нивоу нормативног разграничења. Мада примјери што их наводе граматике нису у потпуности аналогни примјерима који нас интересују, ипак наводимо неколико карактеристичних мишљења:

Александар Белић каже: Место очигосподара - боље је рећи господаре очигосподаре, место сестрасунца - боље је рећи сунчева сестра.“¹

Јован Вуковић вели: „У нашем језику је основна разлика у употреби придјева и присвојног генитива: да се генитив употребљава само онда ако се од именице (или њене групе ријечи) не може творити присвојни придјев.

За то никако не би било добро (...) речено *пјесме Јакшића* – него треба увијек *Јакшићеве пјесме*.“²

* Објављено у часопису *Књижевни језик*, бр. 19-2/1990. Сарајево

¹ Александар Белић, *Грамматика српскохрватског језика за II разред средњих стручних школа*, Београд, 1934. стр. 42.

М. Стевановић мисли да се „придев употребљава искључиво да означи припадност тачно одређеном лицу с дотичним именом, а знатно рјеђе и припадање радње већ познатом лицу.“³

Мада питање које ми постављамо није нормативно ријешено у граматикама, не може се рећи да није као проблем уочено. Уочила га је Милка Ивић, која вели да „ниједан од досадашњих извора информација о напоредној употреби посесивних форми не даје прецизан опис граматичких правила која условљавају њихову дистрибуцију у стандардном српскохрватском језику.“⁴

Циљ њеног разматрања назначене појаве је да се отклони тај пропуст. Она се ограничава на анализу форми именица „којим је означен жив створ“, примјеном генеративног модела.

За рјешење назначеног проблема Милка Ивић нуди четири правила. И то:

„Правило (1) гласи: све конструкције с изведеним придевом на -ов (-ев, -овљев, -евљев) –ин или њему одговарајућег генитива дате именице треба посматрати као трансформе базичних вербалних структура у којима је дата именица субјекат“

„Правило (2) гласи: дистрибуцију генитивне и придевске форме регулише пре свега распрострањање јединице NP1 (свака номинална јединица која ће под датим околностима понијети морфолошку ознаку придјева, односно генитива, прим. Р.Р.Л) на основу дубинске структуре: уколико NP1 остварује више од једног конституента у свом распрострањању (тј. уколико се не остварује NP1 → N или NP1 → Pron, већ NP1 → N + Det или NP1 → Na +Nb + N и сл.), онда се реализовање придевске форме на нивоу површинске структуре искључује“.

„Правило (3) гласи: ако се у оквиру јединице NP1 на нивоу дубинске структуре појави морфема означена симболом pl. (тј. информација о плуралитету), реализација придевске форме не долази у обзир.“

² Јован Вуковић, *Грамматика српскохрватског језика за VIII разред осмогодишње школе*, Сарајево, 1959. стр. 8,9 и 10.

³ М. Стевановић, *Посесивне форме у српскохрватском језику*, Годишњак скопског филолошког факултета, ИВ, 1. 1939-1940, 3-50.

⁴ Милка Ивић, *Генитивне форме српскохрватских именица и одговарајућа придевска образовања суфиксом –ов (ев, овљев, евљев), –ин у односу комбинаторичких варијаната*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, 1967.

Правило (4) гласи: уколико није присутан ниједан од услова предвиђеним правилима (2) и (3) за елиминисање придевске форме, предност се даје придевском образовању.⁵

У складу с препоруком да се даје предност присвојном придјеву свугдје гдје то не искључује правило (2) и (3) М. Ивић, а и у складу са осталим наведеним препорукама, могло би се извести и правило да је и у конкретним примјерима који нас интересују неопходно употријебити присвојни придјев, а не никако присвојни генитив.

Овдје се отвара ново питање, које је на комуникативном плану изузетно важно, а то је питање којим суфиксом се образује тај присвојни придјев, а којим присвојни генитив. Ако се присвојни придјев образује суфиксом *-ов/ ова/ ово* и сходно њему присвојни генитив суфиксом *-а* (нпр. Милов, Радов, Драгов, Перов; односно Мила, Рада, Драга, Пера) систем у потпуности функционише без било каквих потешкоћа. Но ако се присвојни придјев образује суфиксом *-ин/ина/ино*, а присвојни генитив суфиксом *-е*, долази до озбиљних проблема на семантичкој равни исказа које није могуће отклонити ни елементима контекста или ситуације. Прецизније, долази до тога да у исказу није могуће разликовати да ли се ради о имену жене (мајке) или имену мушкарца (оца), (нпр. син Радин, Драгин, Милин и сл., односно син Раде, Драге, Миле и сл.).

У вези с овим проблемом налазимо објашњење у Универзитетским предавањима проф. др Светозара Марковића, који синтетички приказује овај проблем, али се уопште не осврће на проблем рода. Наиме, у поменутиим ауторизованим предавањима - Морфологија, Марковић с обзиром на промјене ових имена вели да „постоје три типа ових именица: босански, црногорски и шумадијско-војвођански“⁶. Он објашњава типове промјене, а само у једном параграфу се дотиче придјевског образовања (стр. 36.) које наслања на одређени облик присвојног генитива.

Дакле, проблем дефиниције рода и овдје остаје отворен.

Имајући у виду да је овај опис Св. Марковића ослоњен на стање у органским идиомима, а и да је стандардни језик неоргански идиом, или идиом највишег ранга, ми ћемо овдје предложити рјешење које нам се чини оправданим.

⁵ Исто

⁶ Светозар Марковић, Фонетика и морфологија – стр. 36.

Пошто је проблем разликовања рода код поменутог типа имена у назначеним облицима једино потпуно ријешен у тзв. црногорском типу промјене, односно када се именице мијењају по тзв. „А“ врсти, а присвојни придјеви образују суфиксом *–ов/ова/ово*, онда би било једино логично да се у стандардном језику у случајевима кад се од неких двосложних имена типа Миле, Раде, Драго и сл. образују присвојни придјеви, обавезно образују суфиксом *–ов/ова/ово*, а када с обзиром на синтаксичку позицију долази присвојни генитив (види М. Ивић) да се он такође обавезно образује суфиксом *–а*.

То је, чини нам се, једини начин да се избјегну неспоразуми и да се ријеши диференцијација рода код поменутих облика.

Што се тиче писања ових облика у строго одређеним формуларима, сходно претходном закључку сасвим је разумљиво да се у позицији презиме, име, име родитеља, посесивност означава присвојним придјевом, а у позицији кад се име родитеља налази између имена и презимена, посесивност означава присвојним генитивом (нпр. *Јанковић Јанко, син Милов*, односно *Јанковић Мила Јанко* и сл.).